

VÝSLEDKY ANKETY Neziskovej organizácie rozvoja vidieckej turistiky v Modre a redakcie Literárneho týždenníka

O ROZVOJI VIDIEKA A POTRAVINOVEJ BEZPEČNOSTI

→→→ Pokračovanie zo s. 1

OTÁZKA Č. 1: Ako hodnotíte súčasnú úroveň produkčnej výkonnosti poľnohospodárstva SR a jeho ekonomické výsledky? Ako hodnotíte produkciu a výsledky nášho potravinárstva?

MÁRIA BEHANOVSKÁ: Napriek narastaniu výšky prostriedkov po vstupe Slovenskej republiky (SR) do Európskej únie (EÚ), žiaľ, nedochádza k zvyšovaniu konkurencieschopnosti slovenského poľnohospodárstva, ale naďalej prebieha jeho úpadok. Slovenské poľnohospodárstvo je poznačené aj trendom výrazného znižovania počtu pracovných miest. Obchodná bilancia agropotravinárskeho zahraničného obchodu vykazuje dlhodobu zápornú hodnotu s prehĺbujúcim sa trendom.

Slovensko má dostupný produkčný potenciál na výrobu dostatočného množstva poľnohospodárskej prvovýroby, aby nasýtilo nielen všetkých svojich obyvateľov, ale aj vyvážalo do zahraničia. Základných surovín vyvážame viac ako dovažujeme. Pri hotových potravinách je to naopak. Problémom nie je, že nevieme kvalitne spracovať základné suroviny ako napríklad mlieko, ale chýba lepšie technologické vybavenie, aby sme boli schopní produkovať kvalitnejšie a žiadanejšie potraviny aj v objemoch, v ktorých sa dajú umiestniť na medzinárodných trhoch.

GEJZA BLAAS: Relevantní hráči na strane ponuky trhu s poľnohospodárskymi výrobkami na Slovensku už tridsať rokov počúvajú, že sa majú správať trhovo. Aj oficiálne zdôvodnenie reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), ktorá zaviedla neviazané priame platby (platby na plochu), znelo, že má vraj prispieť k tomu, aby poľnohospodári viac reagovali na signály trhu a aby podpora poľnohospodárstva neprispievala k deformáciám trhu.

Výsledok sa dostavil. Ako viacerí v ankete upozorňujú, sme medzi poslednými v spoločenstve v produktivite, meranej hodnotou produkcie alebo pridanej hodnoty na hektár. Odohralo sa to prostredníctvom zmeny štruktúry výroby, ktorá sa preorientovala na produkciu trhových plodín s nízkou náročnosťou na prácu i kapitál. Práca je totiž v našich podmienkach najdrahším výrobným faktorom. Táto motívacia funguje však aj v ostatných členských krajinách. Základný rozdiel oproti Slovensku je v podnikateľskej štruktúre. U nás sa po transformácii družstiev, privatizácii štátnych majetkov a ďalších krokoch (družstevné podielové listy a ich úlohy vo vlastníckej reštrukturalizácii podnikov) v poľnohospodárstve stali rozhodujúcimi hráčmi kapitálové spoločnosti a ich vlastníci. Družstvá (hoci vo väčšine si zachovali túto podnikateľskú formu iba formálne), ktoré by v duchu družstevných princípov mohli mať aj inú podnikateľskú motiváciu ako maximalizáciu zisku (napríklad zamestnanosť členov, podpora miestnej ekonomiky, prospech obce), sa ocitli v menšine. Takisto rodinné farmy – v porovnaní s okolitými krajinami – majú len malé zastúpenie v štruktúre podnikania.

STANISLAV BUCHTA: Domáca výroba nezodpovedá domácejmu dopytu. Vyrábame najmä komodity ako obilniny, repku, slnečnicu a máme výrazný nedostatok domáceho ovocia, zeleniny alebo bravčového mäsa. Odstrániť túto štrukturálnu nerovnováhu by okrem iného vyžadovalo v krátkom čase ohromné investície a masívny rozvoj práve v tých sektoroch náročných na ľudskú prácu, v ktorých trvalo konkurenčne zlyhávame. Potravinársky priemysel je málo špecializovaný, kapacitne predimenzovaný a technologicky zaostalý. Nemá dostatočné prepojenie na výsledky vedy a výskumu, čo tiež negatívne ovplyvňuje jeho inovačné schopnosti. V nedostatovej miere nakupuje suroviny od slovenských prvovýrobcov, je vystavený silnej konkurencii spracovaných potravín, dovážaných trhovo dominantnými nadnárodnými obchodnými reťazcami. V marketingovej politike a budovaní silných značiek a ich propagácii slovenské spracovateľské firmy podstatne zaostávajú za zahraničnými.

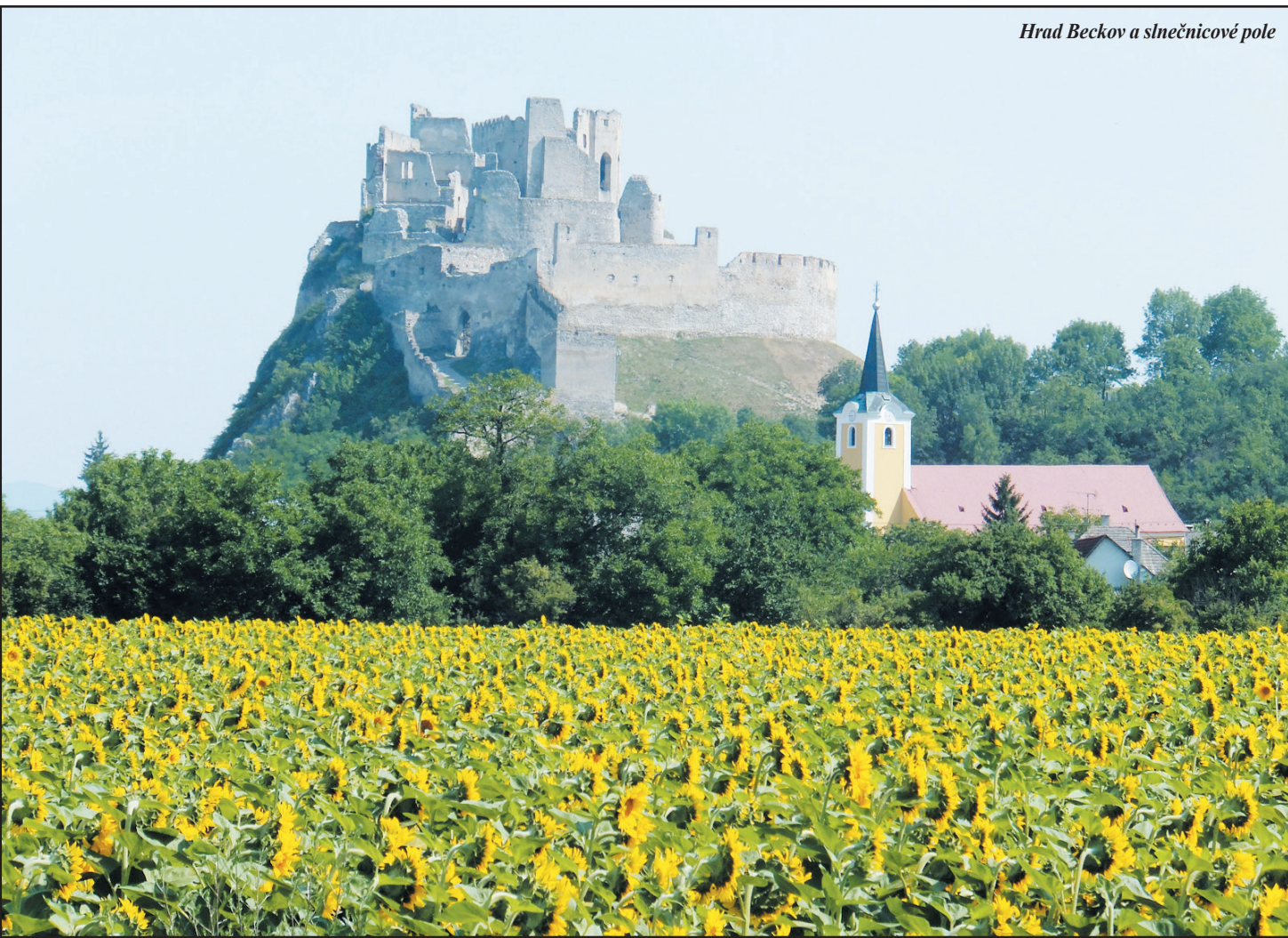
MÁRIA KADLEČÍKOVÁ: Slovenské poľnohospodárstvo prešlo v posledných troch dekádach viacnásobnými transformačnými procesmi a krízovými stavmi. Agropotravinársky sektor využíva len čiastočne svoj produkčný, ekonomický a ľudský potenciál, a to najmä v chove hovädzieho dobytká, ošípaných a hydiny, v ovocinárskej či v zeleninárskej

Charakteristika účastníkov ankety

Súbor respondentov, ktorí do obdobia uzávierky odpovedali na anketové otázky, predstavujú tieto osoby (v abecednom poradí): Ing. Peter Baco, PhD., bývalý minister pôdohospodárstva SR (1992 – 1998) a poslanec Európskeho parlamentu (2004 – 2009); Ing. Mária Behanovská, riaditeľka Vidieckeho parlamentu (VIPA); doc. Ing. Gejza Blaas, CSc., sociológ vidieka a agrárny ekonóm, emeritný riaditeľ Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (VÚEPP, 1999 – 2008); PhDr. Stanislav Buchta, PhD., sociológ vidieka a agrárny ekonóm; Ing. Róbert Dohál, Poľnohospodárske družstvo Krakovany; Dr. h. c. doc. Mária Kadlečíková, CSc., podpredsedníčka vlády SR pre európsku integráciu (2001 – 2002), stála predstaviteľka SR pri FAO a podpredsedníčka Výkonného výboru pre poľnohospodárstvo Európskej kancelárie FAO (1993 – 1997), prorektorka Slovenskej poľnohospodárskej univerzity (1985 – 1990); Ing. Jozef Gálik, PhD., Ing. Zuzana Chrastinová, Ing. Dagmar Matošková, PhD. – analytici Výskumného ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva; Ing. Ladislav Lysák, DrSc., predseda Nezávislého združenia ekonómov Slovenska (SES-NEZES); Ing. František Mach, CSc., riaditeľ Neziskovej organizácie rozvoja vidieckej turistiky, Modra; Ing. Silvia Matúšová, bývalá pracovníčka Úradu vlády SR, VŠ ekonomie a manažmentu verejnej správy, Bratislava; prof. Ing. Štefan Mihina, PhD., predseda Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied (SAPV); Arpád Matejka, diplomovaný technik, OZ Za obrodu národa; prof. Ing. Peter Patúš, PhD., riaditeľ Švajčiarsko-slovenského združenia cestovného ruchu, Banská Bystrica; PhDr., Ing. Vojtech Tlík, PhD., podnikateľ, Potravinársky komplex Nielsen ovocie, Podkylava.

Už štruktúra respondentov naznačuje, že odpovede majú kvalifikovaný a odborný zorný uhol a že môžu slúžiť ako inšpirácia pre kompetentných politikov k pripravovaným reformám v agrárnom sektore, resp. sa dajú využiť pri formulovaní legislatívnych, programových a iných dokumentov, zameraných na ďalší rozvoj agropotravinárskeho sektora na Slovensku.

Vzhľadom na množstvo otázok a rozsah odpovedí sme vybrali najrelevantnejšie príspevky, resp. ich časti s najväčšou výpovednou hodnotou.

Hrad Beckov a slnečnicové pole

výrobe. Sektor sa stáva čoraz zraniteľnejší v súvislosti s výkyvmi trhu a rôznymi negatívnymi environmentálnymi vplyvmi. Potravinársky priemysel zaostáva v modernizácii, inováciách, ale aj v trhovej konkurencieschopnosti.

SILVIA MATÚŠOVÁ: Nie som odborníčka na poľnohospodárstvo, no ako obyvateľka Slovenska pomerne pravidelne sledujem situáciu v poľnohospodárstve a potravinárstve. Aj keď som len

obyčajná spotrebiteľka, nie je mi jedno, čo nakupujem. Pri nákupoch najmä mäsových výrobkov, ale aj iných sledujem krajinu pôvodu, kde bolo zvierat chované, porazené, porciované, odkiaľ bolo mäso dovezené, kto je dovozca atď. Nie som spokojná s tým, že na pultoch je maslo vyrobené v Nemecku alebo Poľsku, hoci výrobcov na Slovensku (vo vlastníctve zahraničných vlastníkov) je viacero. Teší ma bohatý výber bryndze od viacerých slovenských dodávateľov, čo sa vzťahuje aj na tvarohy, jogurty z kravské-

ho i ovčieho mlieka, zriedka slovenské destiláty, slovenské minerálne vody a pivo.

Slovenského spotrebiteľa mýlia fakty, že hoci značka výrobku ostala zachovaná, niektorí tradiční slovenskí výrobcovia už nefungujú, lebo firmy boli predané majiteľom z iných členských krajín EÚ. Pri nákupoch vidím, že len málokterý slovenský spotrebiteľ sa prednostne zaoberá kvalitou výrobkov alebo pomerom kvality a ceny. U veľkej časti prevláda ako kritérium nákupu výlučne cena výrobkov.

Som toho názoru, že dobré časy slovenského poľnohospodárstva už pominuli a, žiaľ, nevidieť nijaké úsilie, aby sa zo strany štátnych orgánov poľnohospodárstvu pomohlo. Všetko sa ponecháva na majiteľov poľnohospodárskych pozemkov a prevádzkovateľov a producentov živočíšnej výroby a na ich vlastné ambície a iniciatívu. Je ponechané výlučne na nich, ako sa dohodnú s obchodnými reťazcami. Bolo by vhodné, aby sa viac angažoval rezort poľnohospodárstva a rozvoja vidieka! Chýba celoštátna záväzná stratégia podpory poľnohospodárstva a rozvoja vidieka. Jej garantom nemôže byť len rezort poľnohospodárstva, ale aj rezort hospodárstva (obchod, podnikanie), práce a sociálnych vecí (podpora začínajúcich poľnohospodárov, zeleninárov, ovocinárov) a školstva (príprava a ďalšie profesijné vzdelávanie pracovníkov v poľnohospodárstve, podnikaní a obchode).

ŠTEFAN MIHINA: Podľa *Zelenej správy* 2019 má Slovensko medzi krajinami EÚ piatu najnižšiu hodnotu produkcie na jeden hektár poľnohospodársky využívannej pôdy (1 178,40 eur/ha). To je iba 50% priemernej hodnoty celej EÚ. Rovnako je až na piatom mieste od konca aj v hodnotení hrubej pridanej hodnoty. Dosiahnutých 328,90 eur/ha je iba 31% z priemernej hodnoty EÚ. Hrubá produkcia slovenského potravinárstva v prepočte na jedného obyvateľa je najhoršia v EÚ. Dosiahnutá hodnota 752,49 mil. eur na 1 obyvateľa je iba 33,82% priemeru EÚ. Na úroveň využívania poľnohospodárskej pôdy na výrobu potravín doma poukazuje aj trochu špekulatívny prepočet hrubej produkcie slovenského potravinárstva na 1 000 ha poľnohospodársky využívannej pôdy na Slovensku. Tu je Slovensko v EÚ sieste od konca, hoci dosiahnutá hodnota 2,14 mil. eur na 1000 ha poľnohospodársky využívannej pôdy je iba 33,64% priemeru EÚ. Nie oveľa lepšiu pozíciu v rámci EÚ (2. miesto od konca) má slovenské potravinárstvo v hodnotení hrubej pridanej hodnoty v prepočte na jedného obyvateľa. Dosiahnutých 201,84 mil. eur na 1 obyvateľa je iba 36,09%

z priemernej hodnoty EÚ. V prepočte na 1 000 ha poľnohospodársky využívannej pôdy je Slovensko v EÚ opäť sieste od konca, aj keď dosiahnutá hodnota 0,57 mil. eur na 1 000 ha poľnohospodársky využívannej pôdy je iba 35,87% priemeru EÚ.

PETER BACO: Môžeme konštatovať, že produkčná výkonnosť slovenského pôdohospodárstva patrí medzi najslabšie z celej EÚ. Produkcia slovenského potravinárstva na obyvateľa je najnižšia v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ. Slovensko nevyužíva produkčný potenciál krajiny ani z dvoch tretín (potenciál je pre 6,5 mil. ľudí). Záporné saldo zahraničného obchodu v agropotravinárskych komoditách sa blíži k 2 miliardám eur. Oproti Českej republike máme iba polovičný výkon na 1 ha pôdy. Tržby postupne klesajú, najviac v oblasti živočíšnych produktov a produktov s vyššou pridanou hodnotou. Ceny vstupov rastú rýchlejšie ako ceny produktov poľnohospodárstva a potravinárstva. Výsledok hospodárenia trvalo klesá, keď výnosy z jednej tretiny tvoria podpory. Súčasná úroveň produkčnej výkonnosti nášho poľnohospodárstva ukazuje, že poľnohospodári a potravinári v SR sa prispôbili útlmovým agrárnym politikám po roku 1998. Na druhej strane, naši poľnohospodári a potravinári dosahujú porovnateľné podnikové výsledky s priemerom EÚ (napríklad úrody plodín na hektár, dojivosť na kravu, náklady na jednotku produkcie a iné). Obviňovať ich z omylov politiky, akými bolo znižovanie podpôr do pôdohospodárstva a odklon od potravinovej sebestačnosti Slovenska, je neferové a kontraproduktívne. Aby prežili, museli sa prispôbiť, optimalizovať svoje podnikanie v súlade s konkurencieschopnosťou trhového prostredia SR. Redukovali neefektívne odvetvia, optimalizovali náklady, využívali možnosť dosiahnutia nižších jednotkových nákladov intenzívnou a hromadnou výrobou.

Z konferencie k 100. výročiu vzniku Výskumného ústavu ekonomiky, poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2019. Zľava: Rudolf Haspra, Stanislav Buchta, Gejza Blaas a František Mach. Foto: archív

Národná svätynia –
Bazilika Sedembolestnej Panny Márie v Šaštine-Strážach

Bohaté štáty poskytujú svojim farmárom okrem vyšších podporných z fondov EÚ aj národné podpory, niekoľkonásobne väčšie, ako sú v SR. Okrem toho máme v SR najvyššiu DPH na potraviny, nemáme úľavy na dani z pôdy, zo mzdy, z odvodov do fondov tak ako v iných členských štátoch EÚ. Významne horšie konkurenčné podmienky sú hlavnou príčinou slabej produkčnej výkonnosti poľnohospodárstva a potravinárstva.

Súčasný strategický dokument SPP otvára možnosť jednotlivým členským štátom EÚ sústrediť sa aj na riešenie národných priorít. To nám umožňuje ako národnú prioritu prijať záväzok zdvojnásobiť výkonnosť sektoru (dosiahnuť priemernú výkonnosť všetkých členských štátov EÚ) – ako základ potravinovej sebestačnosti SR. Bude veľmi náročné zosúladiť riešenie rozmanitých úloh v rozličnom čase s praktickým financovaním z niekoľkých zdrojov ako fond obnovy (NG EÚ), teda opatrenia na zmiernenie dosahov vírusu COVID-19, podporu pre strategické ciele SPP, nástroje dokumentov *Z farmy na stôl*, *Zelenú dohodu*, *Klimatickú dohodu* a takisto podpory z národných strategických dokumentov a ďalšie.

PETER DOHÁL: Mali by sa sprísniť podmienky správnej farmárskej praxe, a to dôsledným dodržiavaním agrotechnického striedania plodín. Priamu platbu na plochu treba podmieniť správnym osevným plánom. Netreba riešiť maximálnu výmeru repky alebo kukurice. Jednoducho, kto bude zásady porušovať, môže si sice siať, čo chce, ak neporuší iné zákony (napríklad ochrana životného prostredia), ale na priamu platbu nebude mať nárok.

ZUZANA CHRASTINOVÁ: Produkčná výkonnosť poľnohospodárstva má z dlhodobého hľadiska klesajúcu tendenciu. Pozitívne je, že po roku 2000 došlo k jej čiastočnej stabilizácii až k miernemu zvýšeniu. Zmenila sa však štruktúra výroby. Od roku 2012 prevláda podiel rastlinnej výroby na celkovej výrobe, kým v predchádzajúcich rokoch to bolo naopak. Rastlinná výroba je ekonomicky efektívnejšia a využíva sa pri nej viac ekonomika z rozsahu. Prvovýrobcovia sa orientujú na trhové plodiny s využitím vysokovýkonnej techniky, čo sa odraža v znížení potreby manuálnych pracovných síl v poľnohospodárstve. V ostatných rokoch sa rozšírilo pestovanie lukratívnejších plodín, lepšie obchodovateľných, a ubúda pestovanie poľných plodín, ako sú strukoviny, zemiaky, krmoviny. Takisto dochádza k presúvaniu olejnin, obilnín, zemiakov do lepších výrobných podmienok, čím sa zvýšila intenzita výroby, efektívnosť a ich konkurencieschopnosť. V štruktúre výroby klesá podiel ži-

Z Múzea oravskej dediny v Zuberci

vočíšnej výroby, aj keď v posledných rokoch sa situácia zmenila a živočíšna výroba sa zvýšila a čiastočne stabilizovala. Výpadok živočíšnej produkcie sa dlhodobo kompenzuje dovozmi. Zmena klimatických podmienok, ale aj pravidiel SPP: od roku 2021 si môžu vyžiadať aj čiastočnú reštrukturalizáciu poľnohospodárskej výroby, čo môže mať dosah aj na jej štruktúru.

LADISLAV LYSÁK: Hodnotová výkonnosť nášho agrosektora je i podľa kompetentných odborníkov výsledkom aj terajšej štruktúrnej politiky v ňom. Podporuje sa orientácia na veľkoplošne pestované produkty rastlinnej výroby, ktoré sa vo veľkom rozsahu exportujú bez ďalšieho zhodnotenia vo vlastný prospech – ako surovina. Či už je to kukurica, repka olejná, drevná guľatina, ale aj nemalá časť živočíšnej produkcie. Ako pozitíva našich poľnohospodárov a potravinárov treba uviesť dlhodobú zodpovednú politiku doterajších vlád v kontrole dodržiavania náročných noriem zdravotnej bezpečnosti domácich potravín. Horšia situácia je v úrovni dovážaných potravín, ktoré sú druhej i horších kategórií. Keďže sú lacnejšie, nezriedka to ruší v našich producentov. Je to nežiaduca dehonestácia štátu v medzinárodných reláciách. Napriek tomu som presvedčený, že je v našich silách s tým skončiť.

OTÁZKA Č. 2: Opatrenia prijaté v dôsledku pandémie COVID-19 (napr. uzavretie hraníc, obmedzenie obchodu a trhu) zvýraznili význam domácej produkcie potravín na zabezpečenie ich dostatočnej ponuky pre obyvateľov, ktorá je potrebná na zabezpečenie potravinovej sebestačnosti štátu. Aký je váš názor na potrebu zvýšenia podielu domácich výrobcov na produkcii potravín, teda na zvýšenie sebestačnosti Slovenska vo výrobe potravín? Aké opatrenia štátu v poľnohospodárstve a potravinárstve by boli podľa vášho názoru potrebné a možné na dosiahnutie tohto cieľa?

STANISLAV BUCHTA: Vzhľadom na silne globalizovanú agrárnu ekonomiku je súčasná kríza spojená s pandemiou COVID-19 a s následnými karanténnymi opatreniami ideálnou príležitosťou na posilnenie lokálnej ekonomiky (zvýšenie výroby a spotreby lokálnych produktov a služieb).

Slovenské poľnohospodárstvo má značné problémy vo vzťahu k pôde, životnému prostrediu, biodiverzite, vode a krajine. Potravinová sebestačnosť sa v súčasnosti stala značne spolitizovanou problematikou. Spoločensky významnejšia by mala byť diskusia o potravinovej bezpečnosti ako o potravinovej sebestačnosti. Prioritná úloha štátu je usilovať sa

o zachovanie potravinovej bezpečnosti z dlhodobého hľadiska. Treba zlepšiť starostlivosť o pôdu a udržovať a zvyšovať jej úrodnosť. Súčasne je nevyhnutné zabezpečiť výrobu bezpečných potravín a vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa vrátane plynulého zásobovania obyvateľstva. Netreba vyrábať za obrovské náklady nekonkurencieschopné produkty a naplňovať koncept potravinovej sebestačnosti za každú cenu. Podľa môjho názoru je okrem veľkých investícií potrebné orientovať sa na lokálne ekonomiky prostredníctvom podpory krátkych potravinových reťazcov a regionálnych trhov.

MÁRIA KADLEČIKOVÁ: Zložitý je postavenie poľnohospodárov a potravinárov, ktorí najmä po prvej vlne pandémie čelili tak nedostatku pracovných síl, ako aj nedostatočnej podpore zo strany vlády SR. Rezort treba podporiť ako celok, je proti záujmom potravinovej bezpečnosti rozdeľovať z politického hľadiska poľnohospodárov na malých a veľkých a stavať ich tak proti sebe. V súvislosti s pandemiou COVID-19 by poľnohospodári mali byť podporení takými opatreniami ako napríklad zníženie dane z pôdy a dodržaním podmienok pôvodných nájomných zmlúv medzi Slovenským pozemkovým fondom a nájomcami. Opodstatnené je aj rozširovanie farmárskych trhov, tržníc, špecializovaných maloobchodných predajní s poľnohospodárskymi komoditami.

DAGMAR MATOŠKOVÁ: Veľkým problémom je nízka produkčná výkonnosť slovenského potravinárskeho priemyslu, produktivita práce z pridanej hodnoty patrí k najnižším v rámci EÚ, negatívne saldo zahraničného obchodu s potravinami sa každoročne prehĺbuje. Bude nevyhnutné v potravinárskom priemysle investovať do najmodernejšieho strojového zázemia a výrobných technológií, zvýšiť podnikové výdaje na výskum a vývoj, zavádzať inovácie v súlade s trendmi vo vyspelých krajinách EÚ, prípadne zvýšiť koncentráciu spracovateľských kapacít zaisťujúcich nižšiu fázu spracovania agrárnych surovín (napr. bitúny, lisovne oleja, mlyny). Z uvedeného dôvodu bude nevyhnutné vypracovať schémy štátnej pomoci pre potravinársku výrobu a na rozdiel od predchádzajúcich období v nich podporiť aj investičné aktivity. Predpokladom využitia spracovateľských kapacít je zabezpečenie dostatočnej surovinovej základne z domácich zdrojov. Miera sebestačnosti pri väčšine agrárnych výrobkov v čase kľesa, pritom však mnohí farmári, aby ekonomicky prežili, realizujú svoju produkciu v zahraničí za vyššie ceny, ako by dostali od domácich spracovateľov. Dôkazom je kladné saldo s poľnohospodárskymi výrobkami, ktoré sa k nám následne vracajú vo forme spracovaných výrobkov prostredníctvom obchodných reťazcov. Vzhľadom na vysokú sebestačnosť v obilninách a olejninách by v budúcom vegetačnom období bolo vhodné časť ich pestovateľskej plochy začať postupne uvoľňovať pre komodity špeciálnej rastlinnej výroby (zelenina, ovocie, zemiaky, strukoviny...), v ktorých máme deficit.

PETER BACO: Potravinová sebestačnosť štátu je krytie celkovej spotreby potravín na 100% domácou produkciou. V roku 1989 bola celková sebestačnosť 96% a v komoditách mierneho pásma 104%. Vlády po roku 1998 považovali potravinovú sebestačnosť za anachronizmus. Situácia okolo vírusu COVID-19 ukazuje, že potravinová bezpečnosť nefunguje, štáty s prebytkom nemusia potraviny predať. EÚ nám nanútila podmienky prijatia za člena, ktoré nás diskriminujú dodnes, umelo zhoršili našu konkurencieschopnosť, našu výkonnosť a sebestačnosť. Podpora v priamych platbách nám EÚ začala poskytovať iba vo výške 15% oproti priemeru, ktoré dostávali štáty EÚ-15. Tento rozdiel sa mal vyrovnávať počas prechodného obdobia v roku 2013, ale aj v roku 2027 majú byť priame platby u nás iba 85%. Diskriminácia sa presadzuje aj pri novelizáciách režimov vinárstva, cukrovarníctva, v mliečnom sektore, vo viazaných priamych platbách a podobne. Zníženie používania agrochemikálií, ktoré nás znevýhodní, je súčasný príklad diskriminácie. Diskriminácia sa odohráva aj našou národnou „sebadiskrimináciou“ – v štátnej pomoci, dotáciách, daniach, úverovej, obchodnej a rozpočtovej agrárnej politike. SR nedorovnáva faktory konkurencie v podnikateľskom prostredí SR s priemernými podmienkami v EÚ ani vo V4. Potravinovú bezpečnosť, produkčnú výkonnosť a strategické ciele zaručí ústavná doktrína. Platí zásada, že keď nemáš vlastnú doktrínu a neradiš sa podľa nej, tak podliehaš agrárnej doktríne niekoho iného.

MÁRIA BEHANOVSKÁ: Negatívne pôsobenie protipandemických opatrení v oblasti poľnohospodárstva sa prejavuje najmä v potravinárstvom odvetvi, kde výpadky môžu ohroziť už aj tak krehkú produkciu a takisto ovplyvnia sezónne práce pri zbere úrody v sadoch a vo vinohradoch. Treba prijať zásadné opatrenie na zefektívnenie „dobrej praxe“, a to nielen zo strany farmárov a agropodnikateľov, ale predovšetkým zo strany štátnej správy. Je zarážajúce, že Slovensko ako krajina s pomerne dobre rozvinutou infraštruktúrou a vynikajúcimi pôdno-klimatickými pomermi začalo tak výrazne zostávať v domácej produkcii až na hranicu potravinovej bezpečnosti.

ŠTEFAN MIHINA: V prvom rade je nevyhnuté stanoviť dlhodobú štátnu víziu, ktorá na Slovensku absenteje už 30 rokov nielen v poľnohospodárstve a potravinárstve. Domnievam sa, že slovenské poľnohospodárstvo nestihlo dostatočne prínosiť (pre seba i pre spoločnosť) reagovať na ohromné prírodno-klimatické a spoločensko-politické zmeny. Súčasťou vízie musia byť aj nástroje na rozvoj spracovateľov poľnohospodárskych surovín s vysokou úrovňou finalizovania. Keďže vízia by mala byť dlhodobá, musí byť výsledkom celospoločenského konsenzu s rešpektovaním všetkých foriem vlastníctva a rozmanitosti veľkostí výrobných jednotiek.

VOJTECH TLČÍK: V dôsledku pandémie COVID-19 podliehame panike a strachu. Vírusu sa ťažko zbavíme, bude to osobná vec každého obyvateľa. Podiel domácich výrobkov a sebestačnosť pri výrobe potravín je záujem každého člena pracujúceho v agrozorte. Bojím sa, keby sa všetci občania SR rozhodli kupovať len slovenské výrobky, na koľko mesiacov by nám naša produkcia stačila.

LADISLAV LYSÁK: Dôsledky koronavírusu nad slnko jasnejšie zdôrazňujú nevyhnutnosť koncentrovat' maximálnu pozornosť vlády i celej spoločnosti na slovenský agrozort a vykonať rôzne kroky na zabezpečenie potravinovej dostatočnosti a zdravotnej bezpečnosti v tejto oblasti. Zlyhanie v tomto smere môže vyvolať ďalekosiahle dôsledky – ekonomické a nemenej spoločenské otrasy aj vonkajšie zásahy voči nášmu územiu.

ARPÁD MATEJKA: V oblasti poľnohospodárstva treba cenovou politikou a oživením potravinárskospracovateľského komplexu obmedziť využívanie a znehodnocovanie pôdneho fondu monokultúrou technických plodín a vrátiť sa k diverzifikácii poľnohospodárskej výroby, a to nielen v rastlinnej, ale aj živočíšnej výrobe. Treba žiadať, aby sa zrušila nekálá subvenčná politika EÚ v rámci jednotnej

Predsa družstva Agrovex v Novoti Jozef Kondela

ho trhového priestoru, aby sme prestali byť len odbytkom pre komodity dovážané z iných členských štátov, keďže sme schopní zabezpečovať ich z vlastných výrobných a surovinných kapacít – bez direktívneho určenia kvót znižujúcim našu konkurencieschopnosť.

OTÁZKA Č. 3: Aké kroky alebo opatrenia by ste odporúčali prijať vládou SR na zvýšenie produkčnej výkonnosti poľnohospodárstva a potravinárstva SR? Ktoré sú slabé miesta súčasného stavu, vrátane stavu trhu s výrobnými vstupmi do poľnohospodárstva, zabezpečenia a organizácie odbytu poľnohospodárskych výrobkov a ich spracovania? Akú úlohu by pritom mohli zohrať zmeny vo vlastníckych a užívateľských vzťahoch k pôde a v podnikateľskej štruktúre poľnohospodárstva?

STANISLAV BUCHTA: Chýbajú nám štúdie na problematiku vplyvu rozvoja spracovateľských kapacít poľnohospodárskych podnikov a všetkých foriem „krátkych reťazcov“ na vertikálnu spoluprácu medzi prvovýrobou a spracovateľským priemyslom alebo medzi prvovýrobou a obchodom – vrátane spolupráce malých fariem pri spoločnom marketingu výrobkov a spoločnom nákupe vstupov, na odbyt výrobkov. Treba viac akcentovať odbytové združenia výrobcov.

Budúci vývoj naznačuje, že slovenské poľnohospodárstvo sa bude postupne profilovať na skupinu väčších kapitálových silných fariem a druhú skupinu budú tvoriť rodinné farmy, ktoré si nájdu svoje miesto v rámci štruktúry podnikateľských foriem poľnohospodárstva. Práve rodinné farmy predstavujú v rámci slovenského poľnohospodárstva značný rozvojový potenciál, sú i jednou z najväčších výziev EÚ.

MÁRIA KADLEČIKOVÁ: Najväčšou výzvou je povýšiť postavenie a spoločenské uznanie agropotravinárskeho rezortu na prioritu vlády SR. Jednou z ciest na dosiahnutie zmeny je vypracovanie stratégie rozvoja poľnohospodárstva, potravinárstva, rozvoja vidieka a lesníctva, ktorá bude prijatá ako vládny dokument s cieľovou alokáciou finančných zdrojov.

Treba zvýšiť konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov a potravinárov podporou modernizácie výroby a dosiahnuť spravodlivé rozdelenie zisku pre aktérov všetkých článkov potravinovej vertikály. V záujme zachovania úrodnosti pôdy a udržateľnosti ostatných prírodných zdrojov je žiaduce

podporiť využívanie agroekologických prístupov k poľnohospodárskej prvovýrobe. Je potrebné vytvárať podmienky, aby boli mladí ľudia motivovaní na podnikanie na pôde a život na vidieku.

MÁRIA BEHANOVSKÁ: Slovenské pôdohospodárstvo a vidiek majú všetky predpoklady na to, aby boli úspešné a napredovali a najmä aby spoločne rozvíjali všetky časti Slovenska. Stačí si zapnúť bezpečnostný pás (prijať dlhodobú víziu a stratégiu), uvoľniť ručnú brzdu (trvalo, jasne a systematicky podporovať a prioritizovať) a pridať na plný plyn (všetci aktéri spolupracujú s rovnakou motiváciou). Po 16 rokoch členstva v EÚ je najvyšší čas naučiť sa skutočne efektívne využívať dostupné zdroje cez SPP EÚ tak, aby sa zvyšovala konkurencieschopnosť slovenského pôdohospodárstva a vidieka a opätovne naštartovala sebaistoť slovenskej produkcie za aktívnej účasti všetkých zainteresovaných aktérov. Slovensko potrebuje modernú, jasnú a stabilnú pôdohospodársku politiku s dlhodobou víziou reagujúcou na aktuálne globálne a európske výzvy v kontexte národných potrieb a potenciálu a podporujúcou trvalo udržateľný rozvoj vidieka. Nevyhnutným predpokladom úspešnosti zmien je spoločenské pochopenie a uznanie významu poľnohospodárskeho obhospodarovania územia ako krajiny, ekologickej, ekologickej a sociálno-stabilizačného faktora. Realizácia pôdohospodárskej politiky má širší dosah a prekračuje rámec rezortu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka.

ŠTEFAN MIHINA: Štát by mal odporučiť a podporiť opatrenia v prvom rade na udržanie, resp. zlepšenie kvality pôdy a nekompromisne zaviazť používateľov pôdy takéto opatrenia dodržiavať bez ohľadu na to, či pôdu vlastní, alebo si ju prenajímajú. Väčšmi treba podporiť činnosť odbytových združení, resp. zakladanie nových. Tie by mali iniciovať rozšírenie kapacít potravinárskych výrobných jednotiek na Slovensku. Malo by sa syste-

a zlepšovania pôdnej výkonnosti, ako aj o ochranu proti degradácii pôdy, zvyšovanie kvality pôdy, plnenie environmentálnych, klimatických, estetických a kultúrnych funkcií pôdy. Plnenie úloh pôdnej politiky sa viaže aj na usporiadanie vlastníckych vzťahov k pôde a pozemkové úpravy. Keďže ide o riešenie na niekoľko desaťročí, zväzme pre dnešok tieto námety:

- * Legislatívou zaviazat' a ekonomicky stimulovať vlastníkov a užívateľov pôdy k riadnej starostlivosti o pôdu.
- * Zintenzívniť zainteresovanosť miestnej a štátnej správy v pôdnej politike.
- * Prevod vlastníctva pôdy viazať na záujmy a stanoviská miestnych samospráv.
- * Upraviť dedenie pôdy na jedného vlastníka.
- * Nadobudnutie vlastníctva poľnohospodárskej pôdy umožniť prioritne štátu.
- * Využiť zahraničné skúsenosti na zabránenie skupovania pôdy cudzincami. Viaceré štáty využívajú dobré výsledky v pôdnej politike Francúzska.
- * Prijat' novú pôdnú politiku SR na základe medzinárodného auditu.

Podpora produkčnej výkonnosti faktorom práca je nedocenená, potrebuje podstatne viac zainvestovať. Investície do ľudí sú najefektívnejšie prirastové investície. Niekoľko námetov:

- * Investovať do lepšej atraktivity rezortu je základ zabezpečenia dostatku a kvality pracovníkov.
- * Väčšie zárobky aspoň o štvrtinu je prvá a bývanie druhá stabilizujúca investícia.
- * Duálne vzdelávanie s jednoročnou praxou si žiada investície do celého vzdelávacieho systému.
- * Investovať treba aj do prípravy pracovísk praxe a začínajúcich poľnohospodárov.
- * Naďalej podporujeme mladých začínajúcich samostatných aj zamestnaných poľnohospodárov.
- * Na všetkých stupňoch vzdelávania treba investovať do vzdelávania v riadení.
- * Osobitne treba investovať do prípravy a stabilizácie inovátorov, vedcov a organizátorov pokroku.

* Na základe kvalifikovaného auditu na VTR prijíma koncepciu rozvoja vedy v pôdohospodárstve SR.

* Zásadné inovácie a investície potrebuje systém celoživotného vzdelávania a poradenstva, obnovy odborových informačných stredísk ako zázemie odborového overovacieho výskumu.

* Investujeme do inovačných partnerstiev, inovačných a expertných skupín, fungujúcich v EÚ.

JOZEF GÁLIK: Slovensko má dostatočný potenciál na zabezpečenie širokej škály bezpečných agropotravinárskych komodít. Primárnym predpokladom na jeho využitie je optimalizácia intenzifikačných vstupov do výroby, ktoré priamo determinujú objem finálnych produktov. Jedným z hlavných intenzifikačných vstupov do výroby je využitie závlah. V minulosti zavlažovacie systémy fungovali na asi 300-tisíc hektároch, dnes je to asi len päťina. Z hľadiska intenzifikácie

poľnohospodárskej prvovýroby sú nevyhnutné investície do existujúcich a nových závlahových systémov. Ďalším faktorom, ktorý má vplyv na produkčnú výkonnosť poľnohospodárstva na Slovensku je stav pozemkového vlastníctva s vysokou rozdrobenosťou vlastníctva pôdy a nejasné a zložené užívacie vzťahy k pôde. Systémovým riešením je racionálne priestorové usporiadanie pozemkového vlastníctva prostredníctvom pozemkových úprav tak, aby vznikali veľké racionálne obhospodarovateľné parcely,

Rodinný penzión Alpinka v Ošadnici má zbierku sedliackeho náradia

Horná brána v Modre – pôvodná mestská brána postavená v rokoch 1610 – 1646 ako súčasť mestského opevnenia

maticky podporovať nadobúdanie vedomostí – vrátane obnovy (reformy) špecializovaného poľnohospodárskeho a potravinárskeho stredného i vysokého školstva a vybudovania štátneho poradenského systému pre poľnohospodárstvo a potravinárstvo, ktorý by bol spojený s európskymi štruktúrami (Európske inovačné partnerstvo) a poradenskými systémami v ostatných krajinách Európy (hlavne v tých úspešných).

VOJTECH TLČÍK: Mali by sme sa poučiť z vlastných chýb a prijímať len také kroky, za ktoré nás potomkovia nebudú kritizovať. Oblasť životného prostredia je vo vzťahu k poľnohospodárstvu osobitne dôležitá. Pôda a voda sú rozhodujúce. Prioritou by malo byť zabezpečiť dostatok vody pre poľnohospodárstvo, ale aj pre všetko obyvateľstvo, zabrániť erózii pôdy a kriticky hodnotiť zábery pôdy na investičnú výstavbu. Na zvýšenie produkčnej výkonnosti agrokomplexu stačí, aby vláda poskytla subjektom pracujúcim na pôde a v spracovateľskom potravinárskom priemysle toľko finančných prostriedkov, koľko potrebujú. Na druhej strane treba od nich žiadať toľko produkcie, aby sebaistoť v potravinách bola stopercentná. Pre generačnú obmenu a udržanie talentov je dôležité zabezpečiť bytovú výstavbu na vidieku.

PETER BACO: Riešenie produkčnej výkonnosti poľnohospodárstva a potravinárstva SR je koncepčne riešiteľný systémový problém s krátkodobými, strednodobými, ale najmä dlhodobými opatreniami. Cieľom by malo byť aspoň dosiahnuť priemer štátov EÚ, teda zdvoynásobiť náš výkon. Zdvojnásobenie produkčnej výkonnosti možno zabezpečiť dvojnásobným kapitálom, zároveň s inteligentnou reštrukturalizáciou faktorov práca a pôda. Dosiahnutie takejto výkonnosti má byť agrárnou a národnou prioritou.

V pôdnej politike pôjde v prvom rade o minimalizáciu záberov pôdy spolu s podporou udržiavania

Koníky na súťazi záprahov v Dvoroch nad Žitavou

jednoznačne vlastnícky definované a so zabezpečeným prístupom. V potravinárskom priemysle chýbajú finančné zdroje na investovanie do najmodernejšieho strojového vybavenia výrobných technológií, treba zvýšiť podnikové výdaje na výskum a vývoj, zavádzať inovácie v súlade s trendmi vo vyspelých krajinách EÚ, ako aj zvýšiť koncentráciu spracovateľských kapacít zaisťujúcich spracovanie slovenských agrárnych surovín, čo obmedzí vývoz domácich surovín do zahraničia a tým čiastočne eliminuje dovoz finálnych potravinárskych výrobkov. Zvyšovanie produkčnej výkonnosti poľnohospodárskej prvovýroby úzko súvisí s riešením problému odbytu agrárnych komodít. V budúcnosti je nevyhnutné rozšíriť horizontálnu spoluprácu a organizovanosť prvovýrobcov, zvýšiť úroveň spolupráce a vertikálnej integrácie so spracovateľským priemyslom, rozvíjať aktívny obchodný prístup pri realizácii produkcie, rozvíjať aktívnu komunikáciu so spotrebiteľom a rozvíjať alternatívne odbytové kanály založené na priamom predaji spotrebiteľovi, na regionálnej forme predaja a skrátených regionálnych odbytových reťazcoch.

LADISLAV LYSÁK: Kľúčové problémy Slovenskej republiky ako nadmerný predaj pôdy zahraničným subjektom, strata potravinovej sebaistočnosti a bezpečnosti, vysoká nezamestnanosť a vyľudňovanie vidieka, nedocenený vedecko-technický rozvoj a veľké rezervy v oblasti vidieckej turistiky je žiaduce v uskorenom režime vypracovať formou projektov, ktoré treba včas predložiť na získanie podporných prostriedkov z fondov EÚ. Predovšetkým na rozsiahlejšie výskumno-produkčné projekty s proexportnou orientáciou.

PETER DOHÁL: Postupné ozdravenie agrosektora treba vidieť z viacerých hľadísk. V učebniciach ekonómie stojí, že na to, aby bola oblasť podnikania zdravá, pozitívne prispieva, ak 2 – 3 % podnikov ročne skrachuje. Už niekoľko rokov nezbankrotoval nijaký podnik, lebo podniky v problémoch vždy niekto prevezme. Samozrejme, za asistencie vedenia a za odmenu. Súčasný stav na Slovensku je nastavený tak, že kumulácia výrobných zdrojov v prvovýrobe speje k tomu, že o 10 – 15 rokov môže 6 či 7 finančných skupín ovládať 40 – 50 % primárnych výrobných zdrojov v agrosektore. Tento proces treba nie zastaviť, ale úplne zvrátiť, lebo na rovinu: toto nemá nič spoločné s poľnohospodárstvom, teda láskou k pôde, zvieratám, prírode, vidieku, ľuďom tam žijúcim. Je to len kumulovanie ekonomickej a, bohužiaľ, aj politickej moci. K čomu to speje? K potravinovej bezpečnosti určite nie. Rázne to obmedzí aktivity rozličných zlatokopov, ktorí sa tvária, že podnikajú v poľnohospodárstve a formálne aj splňajú pod-

mienky. V skutočnosti podnikajú s dotáciami, a to treba zmeniť! Viazané platby treba rovnako zastropovať na maximálne koncentrácie zvierat na jednej farme, ovocia a zeleniny, ale i repy v jednom katastri či chotári. Je to nástroj, ako ochrániť životné prostredie, ale i diverzifikovať a „tlačiť“ výrobu do viacerých regiónov. Zabránilo by sa tým špekuláciám a podnikaniu. Celkové poberanie dotácií je nevyhnutné zastropovať na percentá z tržieb.

ARPÁD MATEJKA: V oblasti využívania pôdneho fondu treba zamedziť jeho špekulatívny veľkoplošný predaj zahraničnému klientovi, ale aj domácomu záujemcovi tak, aby sa zamedzilo špeku-

Vojtech Tlčík, Potravinársky komplex Nielen ovocie v Podlykave má aj pivovar

láciám s predajom z druhej ruky a vytvoreniu veľkostatkárskej-oligarchistickej triedy. Štátny pôdny fond by sa mal prenajímať v obmedzenom rozsahu len domácomu záujemcovi – s podmienkou vyvíjať pôdu výlučne na poľnohospodársku výrobu. Treba uprednostniť komunitné formy hospodárenia s dôrazom na zveľaďovanie a zabezpečenie bonity pôdneho fondu a uprednostniť výnosy pôdy prednostne na domáci trh.

OTÁZKA Č. 4: Čo by ste odporúčali vláde SR na využitie finančných prostriedkov, ktoré má poskytnúť Európska únia na prekonanie následkov pandémie COVID-19 v rezorte pôdohospodárstva a vidieka?

STANISLAV BUCHTA: Bude potrebné zdynamizovať proces riešenia pozemkových úprav v čase, keď sa črtajú prostriedky z Európskej únie (plán obnovy), adresované na podobné druhy podpór, vrátane úprav vlastnícko-užívateľských vzťahov k poľnohospodárskej pôde, nastavením rovnovážnych podmienok pre veľkých či malých vlastníkov aj jej užívateľov. Plán obnovy by mal smerovať na tieto oblasti: pozemkové úpravy aj s krajinotvorbou, modernizácia a obnova potravinového dodávateľského reťazca s cieľom zabezpečiť potravinovú sebaistoť, plán revitalizácie závlah a zadržovania vody v krajine a ekologickejšie spôsoby obhospodarovania lesa.

MÁRIA KADLEČÍKOVÁ: V súvislosti s klimatickými zmenami sa stáva nevyhnutnosťou budovanie závlahových systémov, čo významným spôsobom ovplyvní potravinovú sebaistoť, ktorá bude postupne čoraz dôležitejšia – v dôsledku častejšieho výskytu rozličných krízových situácií. V týchto súvislostiach bude treba realizovať účinné opatrenia na zadržovanie vody na území SR. Prioritou je aj komplexná konsolidácia pôdy s cieľom zjednodušiť manažment podnikateľských štruktúr, umocniť zodpovednosť za hospodárenie na pôde a zvýšiť transparentnosť vo využívaní podporných finančných nástrojov EÚ. Treba podporiť investície do modernizácie technického vybavenia podnikateľských štruktúr, ako aj posilniť služby poľnohospodárskym

prvovýrobcem prostredníctvom poľnohospodárskeho poradenstva, výskumu a vzdelávania.

PETER BACO: Bezprostredne musíme reagovať na ponuky plánu obnovy pre EÚ. Nemôžeme premárniť nijakú príležitosť kapitálovo posilniť agárnu ekonomiku a zvýšiť produkčný výkon pôdohospodárstva SR. Podpory by sa mali orientovať na príklad na kapitálovo náročné závlahy a s nimi súvisiace zásobovanie vodou, na výlepkovanie a ochranu úrodnosti pôdy, pozemkové úpravy, budovanie zariadení na využitie prírodných tepelných zdrojov a produkciu obnoviteľnej energie, na najpokročivejšie technológie a techniku (ekologicky vhodnú a produkčne a ekonomicky prínosnú), objekty na chov zvierat, sady, vinohrady, špecializované zeleninárske jednotky, spoločné odbytové strediská s predspracovaním, sklady s obchodnou úpravou a obchodnými kompetenciami, so špecifickou technikou a servisom, zásadnú modernizáciu potravinárstva s kapacitou pre sebestačnosť, na infraštruktúru obcí, na vedecké, vzdelávacie a poradenské činnosti, na zariadenia pre predaj z dvora a digitalizovanie riadiacich činností, na vybudovanie modelových ekologických objektov ako názorné príklady na rozšírenie.

Všetkým veľkostným podnikateľským formám treba umožniť rovnaký prístup k financiam z dôvodu pandémie COVID-19. Komunikujeme so začínajúcimi poľnohospodármi a operatívne im zdokonaľujeme podporné nástroje. V pôdohospodárstve a potravinárstve potrebujeme pestrú veľkostnú a organizačnú štruktúru podnikania. Oprášme pripravené a prehodnotíme doteraz nerealizované zamietnuté inovačné projekty. Podporme aj pridruženú výrobu ako nosnú ekonomickú silu vidieka a zdroj zamestnanosti. Zostavme a kontinuálne aktualizujeme katalóg pozitívnych skúseností pre všeobecnú aplikáciu.

MÁRIA BEHANOVSKÁ: Finančné prostriedky z EÚ na prekonanie pandémie COVID-19 v rezorte pôdohospodárstva a vidieka by sa mali podľa Vidieckeho parlamentu využiť na budovanie nových partnerstiev medzi vidieckymi a mestskými komunitami. COVID-19 odhalil krehkosť veľkých miest a chýbajúce územné väzby s vidieckymi ob-

nou komparáciou západoeurópskych vidieckych trendov. Najzrozumiteľnejšie to hovorí problém číslo jeden dožívajúcich farmárov, ktorý znie: *Naše deti nechcú pokračovať v hospodárení na našej rodinnej farme...* Nezávislý audit na vidiecku situáciu a vidiecku politiku SR očami našich zahraničných kolegov by nám poskytol alternatívne videnie a možno aj originálne námety. Najväčšia možnosť napredovania sa zdá v plošnej aplikácii dobrých domácich skúseností z úspešných príkladov. Za pozornosť stoja podnikateľské príležitosti a podpora ich využívania aj celkom nové tendencie na vidieku. Osobitnú podporu si zaslúžia podnikateľské aktivity multiplikujúce ďalšie podnikanie u iných poľnohospodárov. Malé podnikanie samostatných rodinných fariem alebo aktivity s poľnohospodárstvom súvisiacich veľkých podnikov je potenciál doteraz využívaný hlavne v cestovnom ruchu. Pohyb z dediny do mesta sa v súčasnosti už aj obracia. Pred polstoročím populárne a dnes upadajúce záhradkárské osady, Slováci, ktorí na to majú, sa od záhradkárskych chatiek preorientovávajú na vidiecke domy a minigazdovstvá. Trend severoamerických vikendových fariem, keď dediči nepredávajú rodičovskú farmu, ale si objednáajú od iného miestneho fungujúceho farmára jej údržbu a prevádzku, sa v modifikovanej podobe začína šíriť aj na našom vidieku.

MÁRIA BEHANOVSKÁ: Celosvetovo rastie záujem o kultúrne dedičstvo a tradičné, najmä potravinové výrobky a miestne produkty, ktoré sú často integrované do ekonomického, sociálneho a ekologického systému regiónu, prakticky zlepšujú sociálnu situáciu obyvateľov, územia a infraštruktúry. Veľmi pekným príkladom je napríklad Toskánsko alebo viaceré regióny Francúzska, ktorým sa darí maximálne využiť potenciál vidieckeho regiónu pri identifikovaní príležitostí na udržateľný rozvoj vidieka a na vytvorenie podnikateľských aktivít usadeného, no aj novoprichádzajúceho obyvateľstva.

Je potrebné zareagovať na tieto výzvy a zamerať sa na vývoj jednoduchých, ale efektívnych nástrojov na objavenie príbehov a identifikáciu geografických oblastí kultúrneho dedičstva, tradičných výrobkov a produktov.

Jedným z možností, ako prispieť k tejto výzve, je vytvoriť model poskytujúci metodickú a organizačnú štruktúru pre rozvoj vidieckych inkubátorov ako vzdelávacích a podporných inštitúcií na regionálnej úrovni. Podľa prieskumu, uskutočneného v rámci projektu Horizont 2020 PoliRural (<https://polirural.eu>), ktorý sa zameriava na životné podmienky, sociálne aktivity, sociálne a kultúrne aspekty vidieckych oblastí, bolo ako jedna zo slabých stránok identifikované nedostatočné využívanie kultúrneho a historického potenciálu na rozvoj vidieckych regiónov.

STANISLAV BUCHTA: Chýba koncepcia podpory a upozorňovania na kvalitu domácich produktov. Preto treba

podporovať zlepšenie štruktúry a kvality spracovania domácich poľnohospodárskych surovín, marketingu a predaja/odbytu týchto produktov. Súčasne chcem upozorniť, že klasický zamestnanecký vzťah je v poľnohospodárstve so sezónnymi výkyvmi potreby práce (potreba brigádnikov a krátkodobých pracovných úväzkov) na ústupe a začínajú sa presadzovať iné flexibilné modely zamestnávania. V programovom období 2014 – 2020 projekty v opatrení 6.1 *Podpora mladých farmárov* nestačili uspokojiť žiadateľov, čo naznačuje vysoký potenciál záujmu o túto formu podnikania. Toto opatrenie predstavovalo len malý nástrojový segment na riešenie zlej vekovej štruktúry pracovníkov v poľnohospodárstve. Pritom bude v poľnohospodárstve zjavný proces polarizácie pracovných síl. Na jednej strane bude v tomto odvetví potrebná

Salaš Krajinka Ružomberok

jednoduchá manuálna práca sezónneho charakteru, ktorá nevyžaduje silný ľudský kapitál, a na druhej strane inovácie a technologické zmeny budú vyžadovať vysokokvalifikovanú pracovnú silu. Tento širokospektrálny diapazón si vyžaduje špecifický prístup k reprodukcii pracovných síl v tomto sektore s jednoznačným dôrazom na sociálnu skupinu vysokokvalifikovaných odborníkov.

MÁRIA KADLEČÍKOVÁ: Potrebujeme diverzifikovať poľnohospodársku výrobu, rozšíriť portfóliá produktov rastlinnej, zeleninárskej, ovocinárskej a živočíšnej výroby, podporiť farmárske trhy, ako aj špecializované maloobchodné prevádzky s predajom poľnohospodárskych komodít. Vyžaduje sa podpora všetkých foriem podnikania v poľnohospodárskej prvovýrobe, a to bez rozdielu na veľkosť podnikateľských štruktúr. Žiaduca je aj podpora mladých ľudí prostredníctvom ekonomických nástrojov a sociálnych opatrení na prebratie zodpovednosti za ďalší rozvoj rezortu a záujem zamestnať sa v poľnohospodárskej prvovýrobe a v iných pracovných aktivitách spojených s vidieckou ekonomikou.

ŠTEFAN MIHINA: Na vidieku by sa mali vytvoriť naozaj vidiecke sídla, a nie iba miesto na prespanie ľudí z miest. Mal by sa oživiť kultúrny a spoločenský život na vidieku. V územných plánoch obcí zakázať stavať poschodové bytovky, ale aj ležaté paneláky (radovky). Finančne podporiť občiansku vybavenosť (školy, škôlky, ambulancie všeobecného lekára, malé obchody, malé výrobné, remeselnícke dielne i IT služby aj pre seniorov) vrátane zvýšenej finančnej i vedomostnej podpory ich zamestnancov.

VOJTECH TLČÍK: Podľa mňa treba zaviesť štvordňový pracovný týždeň, aby ľudia z mesta mohli prežiť časť svojho života v zdravom prostredí, možno aj na svojich vikendových farmách, pri nepoľnohospodárskych aktivitách, kde by zamestnali vidiecku obyvateľstvo. Finančné prostriedky z EÚ na predkladané projekty by mala posudzovať odborná rada z toho-ktorého regiónu, kraja. Peniaze by sa mali dostať do rúk slušných ľudí, ktorí ich vedia dobre investovať a chcú na vi-

Penzión u Michala v Zuberci

Kravičky z Novote

lastami. Ukázalo sa, že digitálne inovácie sú nevyhnutné na zvládnutie mnohých dosahov krízy, ale rovnako dôležité budú aj pri príprave na zotavenie a reorganizáciu vzťahov medzi vidiekom a mestom. Treba začať prechod na udržateľné potravinové sebestačné systémy ponúkajúce poľnohospodárom a pracovníkom v poľnohospodárstve, ako aj obyvateľom miest spravodlivé podmienky na prispôbenie tomuto prechodu. Stratégia „farm to fork“ by mala slúžiť ako návod na realizáciu týchto princípov.

ŠTEFAN MIHINA: Mali by sa vytvoriť aspoň rámce dlhodobej vízie rozvoja agrosektora – na základe spoločenskej dohody. Nemali by byť tendencie, prípadne orientované iba na nejakú oblasť či záujmovú skupinu.

VOJTECH TLČÍK: Určite by bolo veľkou podporou vytvorenie systémov riadenia cenových a produkčných rizík, aby farmári mali istotu a nadobudli odvahu. Dalo by sa to financovať z ušetrených (nevyčerpaných) prostriedkov z EÚ a z plánu obnovy. Veľký potenciál vidíme vo vidieckej agroturistike, ktorá nepozná hranice, je to aj spôsob, ako zbližiť ľudí žijúcich v mestách s vidieckym obyvateľstvom.

SILVIA MATÚŠOVÁ: V súvislosti s prípravou budúceho programového obdobia 2021 – 2027 sa špecifikujú aspekty využívania nového mechanizmu podpory regiónov, miest a obcí prostredníctvom implementácie projektov financovaných z fondov EÚ v budúcom programovom období. Hlavným cieľom nového nastavenia musí byť zjednodušenie procesu čerpania znížením administratívnej záťaže pre žiadateľov, eliminovať náklady na prípravu žiadostí, odstrániť chybovosť v procese prípravy a implementácie projektov a urýchliť proces implementácie.

OTÁZKA Č. 5: Čo iné by ste odporúčali na oživenie slovenského vidieka, vytváranie nových pracovných príležitostí na vidieku, rozvoj vidieckeho cestovného ruchu, zakladanie rozmanitých typov fariem a malého podnikania v záujme návratu mladých ľudí na slovenský vidiek?

PETER BACO: Pretrvávajúci sentiment pri pohľade na slovenský vidiek sa dá racionalizovať vec-

dieku žiť. Možno by stálo za úvahu podporiť rozvoj nových odbytovísk pre naše produkty v niektorých lodných prístavoch, mať tam sídlo nášho odbytového združenia. Pojem vidiek v ostatnom čase, ktorý je postihnutý pandemiou COVID-19, vzbudzuje u väčšiny ľudí pozitívne očakávania a záujem o život na vidieku. Všetci, čo môžeme hovoriť do stratégie rozvoja vidieka, musíme využiť príležitosť, keďže je to najlepší smer na udržanie životného zdravého štandardu – na dosiahnutie spolužitia človeka s prírodou.

PETER PATÚŠ: Pre rozvoj slovenského vidieka vidím len tieto možnosti: vytvorenie nových pracovných miest v poľnohospodárstve, lesnom hos-

Keramikár Emil Majnhold mladší na keramických slávnostiach v Modre

podárstve, v nadväzujúcich odvetviach potravinárstva a pridružených pomocných výrobách (doprava, údržba krajiny, malé píly, stolárske a iné dielne) a najmä vo vidieckom cestovnom ruchu. Dôležitý prvok na vidieku je spolupráca podnikateľov s miestnou samosprávou a tretím sektorom. Aby sa mladí ľudia vrátili na vidiek, treba vytvoriť vhodné pracovné príležitosti, zabezpečiť predovšetkým nájomné byty (napr. v bytovkách) a umožniť vhodné kultúrne vyžitie. Pre obyvateľov vidieka je výhodou práca pomocou internetu priamo z miestnej bydliska. Na obnovu slovenského vidieka treba zabezpečiť dostatok investičných prostriedkov z EÚ a poskytnúť podnikateľom na vidieku vhodné úvery.

FRANTIŠEK MACH: Skúsenosti z vyspelých krajín ukazujú, že cestovný ruch predstavuje v súčasnosti jedno z najdynamickejších a rozvíjajúcich odvetví národného hospodárstva. Kultúra a cestovný ruch na slovenskom vidieku tvoria vzťah, ktorý môže podstatne zvýšiť atraktivnosť krajiny i zamestnanosť, posilniť ekonomiku, vytvoriť príležitosť na spoluprácu, zachovať a rozvíjať miestne tradície a kultúru, podnecovať hrdosť na kultúrne dedičstvo a zvyšovať povedomie obyvateľov vidieka. Máme všetky prírodné, kultúrne, historické a ľudské predpoklady na to, aby sa slovenský vidiek stal atraktívnym nielen pre domácich, ale aj zahraničných turistov a aby poskytoval pracovné príležitosti pre mladých. Bez výkonného poľnohospodárstva nemožno hovoriť o prosperujúcom vidieku a silnom štáte. Predovšetkým v podmienkach prebiehajúcej pandémie COVID-19 si uvedomujeme význam prosperujúceho vidieka, ktorý môže zaisťovať potravinovú bezpečnosť obyvateľov krajiny. Pri obnove a zvyšovaní potravinovej sebestačnosti na Slovensku musí štát úzko spolupracovať s miestnou poľnohospodárskou a potravinárskou samosprávou. Vidiecka turistika a agroturistika musia byť podporované viacerými kanálmi, ide o úzku medzirezortnú spoluprácu osobitne v podmienkach súčasnej pandémie. V rámci V4 je Slovensko v súčasnosti na chvoste využívania prírodných, kultúrnych a ľudských daností slovenského vidieka. Finančné zdroje z EÚ a výhodné úvery treba preto nasmerovať na záchranu a obnovu vidieka.

Foto: František Mach